Till Framtidsutskottet
Finlands riksdag
TuV@eduskunta.fi

Ärende: SRR 1/2022 rd

Sakkunnigutlåtande över det förändrade säkerhetslägets betydelse för det gränsregionala samarbetet

Kvarkenrådet EGTS har tagit del av Statsrådets redogörelse om förändringarna i den säkerhetspolitiska miljön (SRR 1/2022 rd) och ger följande synpunkter utgående från det gränsregionala samarbete, som Kvarkenrådet, numera Kvarkenrådet EGTS, bedrivit sedan år 1972.

I statsrådets redogörelse till riksdagen granskas förändringarna i Finlands omvärld och säkerhet och hur det förändrade säkerhetsläget påverkar ekonomin, resiliensen, försörjningsberedskapen, den inre säkerheten, cybersäkerheten, hybridpåverkan och den kritiska infrastrukturen. I redogörelsen utreds således olika åtgärder för att utveckla den nationella försvarsförmågan, EU:s roll som säkerhetspolitisk aktör samt möjligheterna att fördjupa det bilaterala samarbetet med Sverige, Norge och de andra nordiska länderna och med USA och Storbritannien samt försvarssamarbetet med multilaterala partner. Som en följd får upprätthållandet av samhällets resiliens, den nationella försvarsförmågan och den inre säkerheten ökad betydelse för säkerheten i Finland.

Genom den erfarenhet och de resultat, som Kvarkenrådet EGTS genom sitt gränsregionala samarbete haft och i ökande grad bedriver, kan Kvarkenrådet EGTS starkt bidra till upprätthållandet av samhällets resiliens, den inre säkerheten, försörjningsberedskapen och den kritiska infrastrukturen i hela Kvarkenregionen i Finland och Sverige och vidare mot Norge i det förändrad säkerhetsläget.

Ett led i att förstärka Kvarkenrådets ställning var att från början av år 2021 ombilda Kvarkenrådet från en registrerad förening till en gränsöverskridande juridisk person enligt EU-lagstiftning, nämligen Europeisk Gruppering för Territoriellt Samarbete (EGTS). Detta innebär att Kvarkenrådet EGTS fått en starkare roll att agera i det gränsregionala samarbetet, även med tanke på det ändrade säkerhetspolitiska läget. Kvarkenrådet EGTS omfattar geografiskt landskapen Österbotten, Mellersta Österbotten och Södra Österbotten i Finland samt Västerbottens län och Örnsköldsviks kommun i Västernorrland, och kommer troligen att utvidgas till hela Västernorrlands län.

Kommunikationer

Transportförbindelserna mellan Finland och Sverige har tre väsentliga stråk över Ålands hav, över Kvarken och längs med Tornedalen. Betydelsen av transportstråket över Kvarken med i synnerhet den dagliga färjförbindelsen mellan Vasa och Umeå har ökat kraftigt de senaste åren. Det syns t.ex. i det faktum att under korona-pandemin fick förbindelsen status som beredskapsförsörjningslänk. Genom det av Vasa stad och Umeå kommun samägda rederiet NLC Ferry, som under marknadsföringskonceptet Wasaline upprätthåller trafiken med den nybyggda, mångbränslefärjan m/s Aurora Botnia, har sedan år 2012 funnits en stark, kommunägd bas för trafiken över Kvarken.

Den starka basen understryks av det att Vasa hamn och Umeå hamn har ett gemensamt hamnbolag för Umeå och Vasa - Kvarken Ports. Samarbetet bidrar till att stärka hamnarnas marknadsposition i det växande handelsutbytet mellan Östersjöländerna. Kvarken Ports har som mål att driva kvalitetshamnar med fokus på kundernas behov och klimatsmarta lösningar. Genom stora hamninvesteringar kan den framtida försörjningsberedskapen förstärkas.

Hamnarna i Örnsköldsvik, i Skellefteå, i Karleby, i Jakobstad och i Kaskö bidrar samtidigt till ett mångsidigt nätverk av olika hamnverksamheter, vilka i krissituationer betjänar betydande delar av Finland och Sverige. Hamnarna i Karleby och i Skellefteå har särskilt stor betydelse för t.ex. kemikalie- och mineraltransporter.

Till hamnarna i Kvarkenregionen ansluts viktiga trafikleder såsom Europavägarna E4 och E12 i Sverige och E8 och E12 i Finland. E12-stråket sträcker sig ut till norska Atlantkusten och blir därmed en särskilt viktig trafik led.

Kvarkenregionen är på samma sätt förbunden genom stomjärnvägsnätet i respektive länder. Detta är en viktig del av försörjningsberedskapen.

Kvarkenregionen betjänas av ett tätt nätverk av flygplatser. Kvarkenrådet EGTS bedriver FAIR (Finding innovations to Accelerate the Implementation of electric Regional aviation) är ett första steg mot en snabb implementering av hållbart flyg i Kvarkenregionen. Projektet höjer kunskapen om elflyg, utreder möjligheterna och kartlägger både behov och de tekniska investeringarna som behövs. FAIRs geografi omfattar även Nordlands fylke i Norge. Även detta samarbete stöds av ett tätare säkerhetspolitiskt samarbete mellan Finland och Sverige.

Kvarkenrådet har sedan sitt bildande 1972 även haft en vision om en fast för bindelse och för tillfället utreds konkreta förslag på hur en sådan kunde verkställas. Den kunde i kombination med off-shore vindkraftverk, el-kabelförbindelse och underhåll för dessa kunna tjäna som en viktig länk för att konkret knyta ihop Finlans-Sverige och Norge och resultera i att Europaväg 12 kunde knyta ihop Finlands huvudstad Helsingfors med isfria NATO-hamnar i Norge.

Kvarkenrådet tog tidigt ställning till behovet av direkta teleförbindelser över Kvarken. Detta mål nåddes år 1994 då en fiberoptisk kabel, som lagts i Kvarken, togs i bruk. Denna kabel är viktig för säkerställandet av alla typer av telekommunikationer mellan Finland och Sverige.

Energiförsörjningen

Västerbotten är en stor producent av elenergi baserad på vattenkraft, samtidigt som elproduktionen ökar via utbyggnaden av vindkraften i Västerbotten liksom i de tre österbottniska landskapen. Denna elproduktion har stor betydelse för såväl Sveriges som Finlands elförsörjning. Kvarkenrådet EGTS betonar att elförsörjningsberedskapen bör förbättras genom en sjökabel över Kvarken, som sammanbinder elnäten och kan trygga elförsörjningen i framtiden. Kvarkenrådet EGTS kommer att arbeta för denna kabel i fortsättningen.

Centrala industrier

Inom Kvarkenregionen finns ett stort antal industrier, som har en stor säkerhetspolitisk betydelse. Träförädlingsindustrin är starkt etablerad genom bl.a. Metsä Board i Kaskö och Örnsköldsvik, UPM i Jakobstad och SCA i Umeå. Kemi-industrin och metallförädlingen har en stark position genom företag som Boliden i Karleby.

Signifikant för Kvarkenregionen är det stora antalet företag inom verkstadsindustrin. Dessa kan även grupperas inom olika kluster. Det energiteknologiska klustret i Vasaregionen har bl.a. sin bakgrund i det att det eltekniska företaget Strömberg under andra världskriget flyttades från Helsingfors till Vasa för att vara skyddat från bombanfall. Företaget är numera en del av ABB. Andra stora aktörer i det energiteknologiska klustret är Wärtsilä och Danfoss.

Maskintillverkningen har starka aktörer såsom Komatsu Forest i Umeå och olika maskintillverkare i Kauhava, vilka ingår i viktiga underleverantörskedjor.

Satsningarna på batteritillverkning i Skellefteå genom Northvolt och planeringen av batteri-industrier på andra orter inom regionen, såsom Mo-I-Rana i Norge och Vasaregionen i Finland, innebär att Kvarkenregionen får en allt mer strategisk roll. Ett väl fungerande gränsregionalt samarbete kan trygga tillgången på dessa strategiskt viktiga produkter då utbildning, forskning och produktutveckling sker med en gränsregional bas. Dessa satsningar och den samlad kunskap som finns i Kvarkenregionen gällande energiteknologi kommer att bli ännu viktigare i framtiden i och med att behovet av importerad energi från Ryssland skall minskas. Således bör riksdagen och regeringen ha detta i åtanke när satsningar skall riktas till olika framtidsprojekt i Finland. I Kvarkenregionen kan innovationskraften bli extra stark eftersom vi har en lång tradition av samarbete kring dessa frågor med Sverige och Norge.

Gemensamt för dessa industrier är att de har en stor andel export, att de fungerar globalt, att de tillverkar strategiskt viktiga produkter och att de är beroende av välfungerande kommunikationer.

Livsmedelsförsörjningen

De tre österbottniska landskapen har en avgörande betydelse för livsmedelsförsörjningen i Finland och kan också i krissituationer bidra till livsmedelsförsörjningen på båda sidor om Kvarken. Av Finlands odlade areal finns 20 %

i de tre österbottniska landskapen, 25 % av mjölkproduktionen och hela 37 % av köttproduktionen sker i dem.

Tillika med en stor livsmedelsförädling i företag som Atria, Valio och Snellman kan livsmedelsförsörjningen enligt Kvarkenrådet EGTS ses som ett gränsöverskridande arbete, som gynnar resiliensen och den inre säkerheten för bägge länderna.

Gränsbevakningen och räddningsväsendet

Ett allt starkare säkerhets- och försvarspolitiskt samarbete mellan Finland och Sverige med basen i försvarsalliansen NATO för med sig att samordningen av gränsbevakningen i Kvarken blir tydligare. Kvarkenrådet EGTS har länge arbetat för att intensifiera detta samarbete för att därmed också kunna utveckla en gränslös räddningssamverkan, vilken betjänar civilsamhället. Utgående från Statsrådets redogörelse ser Kvarkenrådet EGTS att det nya säkerhetspolitiska läget, såsom det analyseras i redogörelsen, förutsätter och också möjliggör ett allt tätare gränsregionalt samarbete mellan Finlands och Sveriges gränsbevakning och räddningsväsende. Ett första steg vore att placera gemensamma räddningshelikoptrar i Kvarken.

Finlands och Sveriges olika bestämmelser och restriktioner vid hanteringen av korona-pandemin ledde till stora svårigheter i gränssamverkan. Kvarkenrådet EGTS anser att det även av säkerhetspolitiska skäl är nödvändigt att ha samma tillämpningar av hur den gränsöverskridande rörelsen regleras i framtiden inom Kvarkenregionen liksom i andra gränsregioner mellan Finland och Sverige.

Sammanfattande ställningstagande

Kvarkenrådet delar i allt väsentligt de bedömningar som görs i statsrådet utlåtande men vill göra följande förtydliganden och noteringar:

Under överskådlig tid kommer Finlands utbyte med andra länder att i huvudsak ske västerut. Det skärper betydelsen av att de öst-västliga förbindelserna kan uppfylla de behov som det nya säkerhetsläget skapat. Därför bör man både på EU-nivå och i den nationella planeringen se över vilka ändringar och tillägg som är motiverade att göras inför förestående revidering av TEN-nätet. Särskilt i Finlands fall kan det handla om att ge fler hamnar resurser och status för att möta de nya transport- och kommunikationsflöden som uppstår. Även de s.k. inlandsförbindelserna på järnväg liksom terminalbehoven kan behöva uppgraderas jämfört med de bedömningar som gjorts tidigare, både hos oss själva liksom på EU-nivån

I bedömningen av att långsiktigt kunna säkra transport- och kommunikationsbehoven finns också en aspekt som måste uppmärksammas i denna översyn. Det gäller båttransporterna i Östersjön. I ett läge där Ryssland skulle vilja skapa störningar eller blockeringar i farvattnen runt eller i anslutning till Finska kan trycket på förbindelserna i norra östersjön öka väsentligt. Det scenariot måste ingå i en fortsatt planering för ett robust system som tillgodoser både dagliga behov liksom kris- och beredskapslägena.

För näringslivets export och import, som också måste läggas om, krävs att kostnadseffektiva och miljöriktiga lösningar skapas för att nå nya exportmarknader och omorganisera leveranskedjor. Annars riskerar det att negativt påverka företagens utvecklings- och konkurrensförmåga.

Om Finland och Sverige väljer att ansluta sig till NATO kan ur säkerhetssynpunkt robusta transportstråk skapas i öst-västlig riktning som medger nära tillgång på Atlanthamnar för vårt näringsliv och övriga samhällssektorer.

Kvarkenrådet vill även peka på att förmågan att snabbt få igång ett väl fungerande samarbete i beredskaps- och krissituationer påverkas av hur väl och hur ofta inblandade parter möts i vardagen. I Kvarkenregionen har pågått gränsregionalt samarbete i snart 50 år. I början av år 2021 ombildades, Kvarkenrådet som ovan nämndes, från en registrerad förening till en gränsöverskridande juridisk person enligt EU-lagstiftning, nämligen Europeisk Gruppering för Territoriellt Samarbete (EGTS). Detta som ett led i att än mer förankra inriktningen på och finansieringen av vårt fortsatta gränsregionala samarbete. Kvarken EGTS styrs av företrädare för både regionorgan, landskapsförbund och kommuner på ömse sidor Kvarken.

Genom erfarenheterna från vårt mångåriga samarbete inom flertalet samhällssektorer, våra dagliga kontakter och vår representation från de samhällsnivåer som på regional och lokal nivå som styr de resurser som behövs för ett kris- och beredskapsarbete, kan Kvarken EGTS utgöra ett framtida verktyg för våra länder i syfte att samordna, förankra och effektivisera detta arbete ytterligare.

Mera infom om Kvarkenrådet och dess projektverksamhet som nämns i utlåtandet hittas på följande länkar:

www.kvarken.org

https://www.kvarken.org/projekt/

Enligt uppdrag av Kvarkenrådet EGTS styrelse

_____

Mathias Lindström
Direktör
Kvarkenrådet EGTS